

A csend hangjai

Vihar előtti csend van. Az MSZP és az SZDSZ holdudvarában és zsoldjában álló értelmiségi csoportokat láthatóan megviselte a váratlan választási vereség, de a professzionálisan működő médiakommandó tagjai egy pillanatra sem álltak le. A „vérprofil” ugyanis – függetlenségük állandó és hangsúlyos hangoztatása mellett – mindig találunk egy ügyet vagy eszmét, amit aztán szünet nélkül szolgálunk, egészen addig, amíg az számukra kifizetődő. A balliberális értelmiségi csoportok továbbra is birtokolják a magyar kulturális élet meghatározó pozícióit, valamint ellenőrzésük alatt tartják a nem kormányzati intézmények nagy részét is. Természetesen továbbra is maguk mögött tudhatják a bukott kormánykoalíció befolyásos és militáns politikusaik támogatását. Egyelőre úgy tesznek, mintha semmi lényeges sem történt volna: kifinomultan manipulálnak tovább, és diktátumokkal bombázzák a közvéleményt. Ezek szerint Magyarország csak akkor juthat el Európába, ha a közvélemény is felismeri a baloldali, valamint a baloldali liberális gondolat- és eszmerendszerek egyedül üdvözítő voltát. A társadalmi béke fenntartásának pedig nyilvánvalóan az az ára, hogy „szakmai” okokból minden marad a régiben, és mindenki marad – ahol éppen van. A választások óta eltelt idő afféle főpróba volt: néhány szervilis megnyilvánulástól eltekintve, mindenki tapasztalhatta azt a zsigeri ellenszenvet, amivel a média nagy része fogadta a szerveződő polgári kormányzatot. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy taktikai okokból egyelőre kívánnak: az igazi összűzre még várni kell.

Érdekes, hogy ez az átmenetnek tekinthető állapot, ez a vihar előtti csend milyen sokakban keltette fel a megváltozott politikai stílus és közélet képzetét. Hankiss Elemér például nem akar hinni a szemének és a fülének, amikor megállapítja, hogy a politika „a civilizált és higgadt beszéd hangjára váltott át”. (Népszabadság, 1998. július 1.) Annak érdekében, hogy a kialakult helyzetről valódi képet alkothassunk, elkerülhetetlen az elmúlt hetek médiabeli eseményeinek és politikai megnyilvánulásainak rövid áttekintése.

Az egyik legaggasztóbb és leginkább áruklódó jel a közszolgálati média magatartása, ahol ugyanazok az egykori reformkommunista médiastárok uralják a képernyőt és az étert, akik az elmúlt tizenöt évben már mindenről mindent elmondtak. A közszolgálati adók műsoraiban például nem az a hangsúlyos hír, hogy a kormányzó Fidesz-Magyar Polgári Párt politikuskai mikor és mit mondtak: az igazi hír az, hogy erről miként vélekednek a bukott MSZP-SZDSZ-koalíció tagjai, illetve a szolgálatukba szegődött balliberális manipulátorok.

A kormányprogram fogadtatása világosan jelezte, hogy mire is számíthat valójában a jobbközép polgári koalíció. Kéri László tárgyszerűségéből és tudományos elemző-képességéből például mindössze ennyire futotta: „Az elmúlt évtizedek bármilyen fontos politikai rendezvényén fölhasználhatták volna, hiszen mindenkihez szól, és mindent megígér a társadalom minden fontos szereplője számára. Ha például a „polgár” szavakat „elvtársra” cserélnék, akkor lelkesítő kongresszusi záróbeszéd lehetett volna a nyolcvanas évek bármelyik párt- vagy KISZ-kongresszusán.” (Program a küszöbön, Népszava, 1998. július 4.) Aki az abszurdot és az időutazást egyaránt kedveli, az már látja is maga előtt Kéri László elvtársat, amint a Fidesz kormányprogramját ismerteti a mindenre elszánt és lelkes ifjúkommunisták körében...

Az elbizonytalanodás átmeneti dokumentumként tarthatjuk nyilván a 168 óra című SZDSZ-es hetilap június 2-án megjelent számát. Ebben Mester Ákos főszerkesztő és Mátyás Győző korábbi stílusuktól eltérően szokatlanul megértően és elnézően írnak a Fidesz-Magyar Polgári Pártról és annak elnökéről, Orbán Viktorról.

Tanulságos volt megfigyelni azt a meglepetéstől áthatott zavarodottságot és csalódottságot, amit a kormánykoalíció gyors és konfliktusmentes megalakulása váltott ki azokban a balliberális értelmiségi csoportokban, amelyek hónapok óta minden eszékört bevetettek a Kisgazdapárt elnökének lejárata érdekében. A HVG ritka ízlésellenes címlapján (1998. június 20-án) Torgyán József nővé stilizálva, Orbán Viktor menyasszonyaként volt látható. A közszolgálati televízió egyik szombati adásában – 1998. június 4-én, főműsoridőben, este nyolc óráról – összesen 50 percen keresztül tartott az „Orbán-Torgyán-polgár-kormány” lejárata-sának és neveltségessé tételének szárnalmas kísérlete. Ekkor a rendkívül gyenge színvonalú Uborka című műsort Selmezy Tibor „másodlagos frissességű” erőlködéseivel követték a képernyőn. Félreértések elkerülése végett: egy MSZP-SZDSZ-tulajdonú televízió adásában természetesen senki sem kifo-

gásolhatná az ennyire elfogult és egyoldalú műsorok sugárzását, ám egy valódi, párt- és semleges közszolgálati televízióban az ilyen didaktikus, pártpolitikai agit-propos műsorok – normális esetben – csak fizetett politikai hirdetésként kerülhetnének a nézők elé. Mindez ráadásul egy olyan politikai műsorstruktúra mellett, amikor a legnézettebb hírműsorban az MSZP és az SZDSZ politikuskai két és félszer többször jutottak megszólalási lehetőséghez, mint a többi politikai párt együttvéve. Szombathy Pál, az MTV egyik főszerkesztője minderről így vélekedett: „Természetes és normális dolognak tartom, hogy egy demokráciában a kormányon lévők többet szerepeljenek a médiában.” (Demokrata, 1998. július 9.) Kíváncsian várjuk, hogy vajon ez a tendencia az Orbán-kormány működése alatt is érvényesül-e majd? A kérdést különösen izgalmassá teszi Lengyel László vélekedése, mely szerint: jönnek az „arctalan politikuskok”. A rendkívül eredeti Kiss Péter, Baja Ferenc vagy Nagy Frigyes után nyilvánvalóan nem lesz túl nagy élvezet interjút készíteni egy-egy új, „arctalan” kormánytaggal...

Valószínűleg sokak véleményét fogalmazta meg Mátyás Győző, a 168 óra szellemiségének egyik letéteményese a lap 1998. június 23-i számában, ahol Türelm-játék címen arról ír, hogy a véleményformáló értelmiség egyelőre azért mutat „jóindulatú kíváncsiságot”, mert 1990 és 1993 között a Fidesz „sokunk kedvence volt. (...) A lojalitás, vagy mondjuk így: a türelmes várakozás a Fidesz-MPP-nek jár (illetve annak a pártnak, amelyet egykor Fidesznek hívtak.)” A szerző érdekes módon eddigi értelmiségi támogatóitól félti a pártot. És hogy mire számíthat valójában a jelenlegi Fidesz, azt Mátyás Győző egyéb írásait olvasva nem túl nehéz kitalálni.

Magatartás- és illemtanárokban, valamint önkéntes tanácsadókban egyébként sincs hiány. Schöpflin György nem túl eredeti eszmefuttatása szerint „a posztkommunista konzervatív gyakran kénytelen radikálisan viselkedni a kommunista múlttal szemben, ez pedig valamelyest aláássa saját legitimitását. Sőt, mivel a jobboldali radikalizmusnak komoly hagyományai vannak, nehezen fogja tudni kikerülni ennek csábítását: nevezetesen a nacionalizmust és a populizmust.” Ehhez még hozzáteszi, hogy az új kormánynak szüksége lesz az ellenzék támogatására is, ráadásul a „hangadó elit elismerése is elengedhetetlen”. (Egymásra utalva, 168 óra, 1998. május 26.) Ennél csak az SZDSZ-es Gerő András fogalmazott egyértelműbben, amikor a hazai, eurokonform jobbközép utáni vágyakozása közben az alábbiakat írta: „... a honi jobboldal történetének a nacionalizmus és a rasszizmus szerves része, és különösen bravúros sebészi teljesítmény szükséges a rút burjánzások kimetszéséhez, hiszen lehet, hogy a beteg egyelőnyegű az ő daganatával. Veled és általa él.” (Utána és előtte, Népszava, 1998. május 26.) Aki azt hiszi, hogy Gerő András mondatainak értelmén valamit is változtatott az a vitathatatlan tény, hogy eredeti kontextusából kiragadva kényeltük eszmefuttatásának eme részletét, annak nyugodt szívvel ajánlhatjuk: olvassa el figyelmesen a Demokratikus Charta egykori ügyvivőjének és Fodor Gábor egykori tanácsadójának egész írását.

Ugyancsak a pillanatnyi zavarodottságnak tudható be, hogy például Mészáros Tamás már Gombár Csabát, a „tigrisszakértő” Lengyel Lászlót, Konrád Györgyöt és Kéri Lászlót is azok közé sorolja, akik „nagy és pozitív várakozással fordulnak a fiatal demokraták felé”, és akikre érdemes hallgatni. (Használ-e a ráolvasás?, Magyar Hírlap, 1998. június 8.) Íme Kéri László egyik tanácsa: „A Fidesz helyében én még elgondolkodnék azon, hogy ki kellene békülni valahogy az SZDSZ-szel. Ez utóbbi ugyanis nagyon kemény tud lenni ellenzékben.” (Népszabadság, 1998. május 13.) Ezek szerint az SZDSZ-t be kellene emelni abba a kormányba, amelyet – Kovács László szerint – mindössze a hatalomvágy tart össze?

Mindenesetre jól érzékelhető az a rendkívül óvatosságot, aminek keretében a Fidesz megpróbálja észrevétlenül eltávolítani attól az értelmiségi csoporttól, amelyik mindvégig kitarított mellette, és amelyik évekként elelőtt lényegében egy hétszázalékos támogatottságú barátai társasághoz csatlakozott. Rendkívül áruklódóak például Kozák Márton megállapításai, aki ezúttal sem kertetelt: „A sajtónál maradván más vonatkozásban szintén aggasztó, és a Fidesz-MPP polgári-jobbközép-szabadelvű arcúlatával nehezen egyeztethető össze, hogy a párt elfogadja az Új Magyarország szellemiségét őrző-védő, Fidesz-közeli személyek által grüндölt és finanszírozott Napi Magyarország című újság támogatását.” (Médiaháború és demokrácia, Népszava, 1998. június 23.) Ha rosszindulatúak akarunk lenni, itt most felvethetnénk: vajon az SZDSZ miért

nem szégyelli elfogadni például a 168 óra vagy a Magyar Hírlap nyilvánvalóan elfogult támogatását?

Kozák Márton és társai ezek szerint annak örülnének igazán, ha a Fidesz szellemisége is az ő kívánalmaik szerint alakulna. Egyébként sem szabad elfelejteni – írta másutt ugyancsak ő –, hogy a „szabaddemokraták erejükhöz mérten a rendszerváltások megfogalmazott célok megvalósításán dolgoztak” és valójában sose közeltek a szocialistákhoz: az elmúlt négy év feledhető epizód volt csupán.

Más vonatkozásban a magyar társadalom most tanulja, mennyire fontos a törvény szelleme, és mennyire mellékes lehet annak betűje, ha az történetesen nem esik egybe az SZDSZ érdekeivel, és a médiában még meglévő hadállásait fenyegeti. Miközben 1994-ben a balliberális koalíció példátlan méretű tisztogatást hajtott végre, most – 1998-ban – a választáson győztes jobbközép erők kapitulációját szabják tárgyalási alapul. Haraszi Miklós médiapolitikus szerint például „Nem lehet elkerülni a médiaháborút, ha megválasztják a kormánypárti többletkurátorokat”. Világos beszéd, határozott szándék. Hasonló Eörsi Istvánéhoz, aki szerint „Mi vagyunk Magyarországon az egyetlen olyan párt, melynek filozófiájában populizmusmentesen ötvöződik a szociális érzékenység és a liberális eszmevilág”. Ugy ténik, Eörsi elfeledkezett arról, hogy négy évig egy olyan kormányzópárt tagja volt, amelyre sem a „szociális érzékenység”, sem a „liberális eszmevilág” nem volt jellemző. Az SZDSZ a posztkommunista MSZP egyik baloldali, pragmatista platformjaként működött. Ettől függetlenül Eörsi István (SZDSZ OT-tag) határozottan állítja, hogy a magyar pártoknak nem árt, ha lopnak, kivéve természetesen az SZDSZ-t, mert az ő híveik „nem bírják sem azt, ha lopunk, sem azt, ha hazudunk”. (Kurta számvetés, hangfogós bizakodással, Magyar Hírlap, 1998. május 28.) Az idézet pontos: a többes szám első személy – lopunk, hazudunk – Eörsi Istvántól származik. A szabad demokraták körében utolsó mentsvárként terjed az a tévképlet, hogy a liberális elveket és eszméket őnk képviselik leginkább Magyarországon. Ezzel szemben az elmúlt négy évre visszatekintve nyugodtan állítható: az SZDSZ valójában csak egy szűk értelmiségi réteg érdekeit próbálta képviselni. Politikai identitásavaruk sokszor a józan ítélőképességüket is veszélyeztette. Illusztrációképpen álljon itt egyetlen idézet: „Szóhasználatukban a polgár már jó egy éve ugyanolyan töltelékszó, mint volt korábban a magyar. Ugyanazt jelenti mindkettő: semmit.” (Szabó Miklós: Úr és polgár, Népszava, 1998. június 6.)

De a szocialista politikusok közül is egyre többen vesztik el a józan realitásérzéküket. Csiba Judit szerint az ország feltartóztatatlannal rohan a vesztébe, hacsak az őszi helyhatósági választásokat meg nem nyerik. Az MSZP-vel közös gyökerű szakaszvezeték sztrájkokkal fenyegetőznek, ha illegitím befolyásolási képességük esetleges csorbitásáról esik szó. A szocialisták előbb arról beszéltek, hogy a kormány konstruktív ellenzékéként kívánnak fellépni, ám ezt a szerepkört hamar felcserélték a – fenyegetőbbnek szánt – „felelős” ellenzék pozíciójára. Parlamenti frakciójuk kivonulása a tb-önkormányzatok tervezett megszűntetésének vitájáról már az új szerep főpróbája volt.

Elgondolkodtató Horn Gábor (SZDSZ ügyvivő) oktatáspolitikával kapcsolatos álláspontja – megjelent a Népszabadság 1998. június 20-i számában –, amelyről Gazsó Ferenc az alábbiakat írta: „...meglepő, hogy Horn Gábor egy elbukott választást követően is az SZDSZ oktatáspolitikai kurzusának töretlen folytatására szólítja fel az új hatalmi aktorokat. Sőt: az iskolabéke megőrzését ennek a politikának az elfogadásától teszi függővé.” (Népszabadság, 1998. június 26.) De Horn Gábor nemcsak arrogáns és fenyegetőző, hanem a jelek szerint az elemi viselkedési normák betartására sem igen képes. Többeknek feltűnt például, hogy 1998. június 6-án az Országházban, a miniszterelnöki eskütétel előtt Orbán Viktor által elmondott tízperces beszéd alatt Horn Gábor – a tolerancia, a másság és a „modernitás” képviselőjeként – az alapvető udvariassági szabályokat semmibe véve tüntetőleg és onttan lapozgatta újságjait. Még az sem zavarta, hogy különösen feltűnő helyen, a parlamenti patkó első sorában csinálta mindezt. Az MSZP frakciójának tagjai „mindössze” hangos bekiabálásokkal igyekeztek hozzájárulni az esemény emelkedett voltahoz, ünnepiessé- géhez.

Az idézetek és a példák sajnos vég nélkül sorolhatók: mégis azt kell mondanunk, hogy ezek valószínűleg a „csend hangjai” a mindinkább elkerülhetetlennek látszó médiaháború okozta zajsinthez képest.

Az új kormányának alaposan fel kell készülnie: rendkívül erős és agresszív ellenzék lesz. De ha ennek tudatában képes higgadtan és határozottan politizálni, akkor őszszel, a helyhatósági választásokon megismételheti a májusi sikeres szereplést.

1998. július

TÓTH Gy. LÁSZLÓ
PUBLICISTA